

УДК 336.7

ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Блащук-Дев'яткіна Н.З., Петик Л.О., Ковальчук М.П.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено основні тенденції розвитку вітчизняного кредитного ринку. Зокрема, розглянуто вплив закриття банків на кредитний потенціал банківського сектору, динаміку обсягів наданих кредитів. Встановлено незначне збільшення активів банків України. Визначено, що ключовими викликами для банківського сектору лишається висока частка непрацюючих кредитів, яка спричинена стримуванням НБУ інфляції, збитковістю частини банків, часткою споживчого кредитування. Зважаючи на перелічені аспекти необхідно: проводити глибокий моніторинг та аудит не тільки вкладених, але і виданих коштів; переймати досвід стійких іноземних банків з ризик менеджменту та управління кредитним портфелем; збільшувати ринкову частку іноземних банків задля забезпечення здорової конкуренції; імплементувати законодавчі удосконалення, що сприятимуть поліпшенню бізнес-клімату в Україні; підтримувати незалежність НБУ від політичних рішень.

Ключові слова: кредитний ринок, банки, обсяги кредитування, проблеми кредитного ринку.

Постановка проблеми. На кредитному ринку безпосереднім задоволенням фінансових потреб фізичних та юридичних осіб у позиковому капіталі займається кредитна система, яка включає банківські установи. Фінансова криза та затягнутий процес рецесії української економіки призводять до скорочення кредитної активності банківських установ на тлі погіршення платіжної дисципліни позичальників, продовження формування значного обсягу так званої "прихованої" проблемної заборгованості за кредитними портфелями банківських установ. За таких обставин одним із важливих питань є аналіз кредитного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій та аналітичній літературі досить багато уваги присвячено аналізу розвитку вітчизняного кредитного ринку. Так, цьому питанню присвячено праці таких учених та аналітиків, як В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Лагутін, Б. Луців, М. Мінченко, А. Мороз, М. Пуховкіна, Л. Примостка, І. Рекуненко тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми Дослідженню проблем банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів проте досить багато проблем так і залишаються невирішеними. Враховуючи формування банківських кредитних портфелів в умовах політичної та економічної нестабільності, то тема потребує подальших вивчень та узагальнень.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення аналізу кредитного ринку України та визначення факторів, які впливають на його формування.

Виклад основного матеріалу. Діяльність банківських установ здійснюється в умовах соціально-політичного тиску, збереження негативних макроекономічних трендів та проведення військових дій на сході країни, що, відповідно, передбачає негативні тенденції. Національним банком України із середини 2014 року, з метою реформування банківської системи та на виконання зобов'язань, взятих Україною перед Міжнародним валютним фондом, розпочато активні і системні дії із очищення банківського сектору, які є завадою розвитку Держави та її європейській інтеграції. Кількість банків у вітчизняній банківській системі значно скоротилася після ак-

тивних дій НБУ щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Так, за офіційними даними НБУ країни, станом на початок 2018 року в Україні зареєстровано 82 банківські установи, що на 14 менше, ніж у попередньому році. Порівняно з 2013 роком кількість банківських установ зменшилася більше, ніж у два рази. Кількість банків з іноземним капіталом та кількість банків зі 100% іноземним капіталом протягом досліджуваного періоду залишається майже на одному рівні [1]. Динаміка зміни кількості банківських установ зображена у табл. 1.

Таблиця 1
Кількість комерційних банків в Україні

Роки	Кількість діючих банків	З них із іноземним капіталом		в т. ч. із 100% іноземним капіталом	
		кількість	%	кількість	%
01.01.2014	180	49	27,2%	19	10,6%
01.01.2015	163	51	31,3%	19	11,7%
01.01.2016	117	41	35,0%	17	14,5%
01.01.2017	96	38	39,6%	17	17,7%
01.02.2018	82	39	47,6%	18	22,0%

Джерело: [2]

Безпосередніми наслідками закриття такої великої кількості банків стало стиснення кредитного потенціалу банківського сектору, погіршення фінансового стану підприємств, відплив депозитів, різке зростання фінансового навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Впродовж досліджуваного періоду динаміка обсягу кредитів, наданих в економіку України є неоднозначною. Так, кризові явища 2014-2015 рр. призвели до падіння обсягів кредитування економіки. За наведеними даними в таблиці 2 можна зробити висновок, що сума кредитів, наданих фізичним особам зменшувалася впродовж 2015-2016 років, причому найбільше зменшення, -10,43% відбулося саме у 2016 році. Проте на 1 січня 2018 року їх сума збільшилася порівняно з минулим роком на 8,61%.

Зменшення суми кредитів, наданих фізичним особам, відбулося внаслідок скорочення депозитної бази банків, погіршення платоспроможності кредиторів та зміни курсу валюти. У цей час простежу-

Кредити надані банківськими установами

Показники, млн грн	На початок відповідного року				
	2014	2015	2016	2017	2018
Кредити надані всього	911402	1006358	1009768	1005923	1042798
у т. ч., кредити, надані суб'єктам господарювання	698777	802582	830632	847092	870302
Темп приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання, до попереднього періоду, %	0,00	14,86	3,49	1,98	2,74
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	76,7	79,8	82,2	84,2	83,5
У т. ч., кредити, надані фізичним особам	167 773	179 040	175 711	157 385	170 938
Темп приросту кредитів, наданих фізичним особам, до попереднього періоду, %	0,00	6,72	-1,86	-10,43	8,61
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	23,3	20,2	17,8	15,8	16,5

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

валися труднощі з обслуговуванням кредитів банківськими установами, особливо в іноземній валюті, через зміну курсу гривні до іноземних валют, зниженням реальної заробітної плати та міграцією [3].

Кредитний портфель корпоративного сектору, на протязі 2013-2017 рр. представлений переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям. За видами економічної діяльності кредитний портфель суб'єктів господарювання був представлений переважно кредитами, наданими представникам переробної промисловості та оптової і роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів [1].

Обсяги кредитів наданих комерційними банками, їх структура за видами валют у 2013-2017 рр. наведена на рис. 1 [1]. У період 2013-2014 роки кредити, надані в національній валюті користувалися більшим попитом з боку позичальників, тому постійно зростає їх обсяг. Проте в 2015 році суми гривневих кредитів зменшувалися на користь кредитів в іноземній валюті. У 2017 році портфель валютних кредитів помітно зменшився внаслідок списань та реструктуризацій, але зростання гривневого кредитування компенсувало це скорочення.

Варто зауважити, що незважаючи на зменшення кількості банків та труднощі у їх діяльності, спостерігається незначне збільшен-

ня активів банків України. Частка кредитного портфеля в активах комерційних банків України складає більше половини (70-80%). За 2017 рік чисті активи банків зросли на 6,4% до 1336 млрд грн, найвідчутніше – у IV кварталі (+4,3%) [4].

Ключовими викликами для банківського сектору лишається висока частка непрацюючих кредитів, переважно у державних банках (рис. 2) [1; 5]. В більшій частині, це непрацюючі кредити, за якими банки повинні створювати резерви під кредитні ризики, що прямо впливає на інвестиційні можливості банківських установ [7]. Якщо до 2014 року частка прострочених кредитів в обсязі кредитного портфеля знижувалась і склала 7,7%, то з початку 2015 року питома вага таких кредитів почала стрімко зростати.

При нормі не більше 30%, в Україні не повертають кожний другий кредит – у середньому таке співвідношення складає 56% (табл. 2). Загальний же обсяг таких "активів" сягає 630 мільярдів гривень. При цьому майже 70% "поганих" боргів концентрують 20% позичальників [6]. Банки, у свою чергу, покривають непрацюючі кредити підвищенням відсотків по виданим кредитам, що зменшує їх привабливість і звужує перспективи економічного росту країни.

При цьому, замість ефективного і адресного вирішення питання, уряд продовжує списувати непрацюючі банківські кредити. Лідерами по сумам непрацюючих кредитів є українські державні банки. Зокрема, тільки "Приват-Банк" у 2017 році списав 5,863 млрд грн непрацюючих кредитів, виданих до націоналізації банку [6].

Така ситуація з проблемними кредитами зумовлена декількома причинами. Важливу роль відіграє стримування НБУ інфляції, через що нещодавно облікова ставка сягнула 18% і, згідно останнього рішення, поки залишилась незмінною, відповідно впливаючи і на відсоток по виданим кредитам. У свою чергу високі відсоткові ставки відлякують

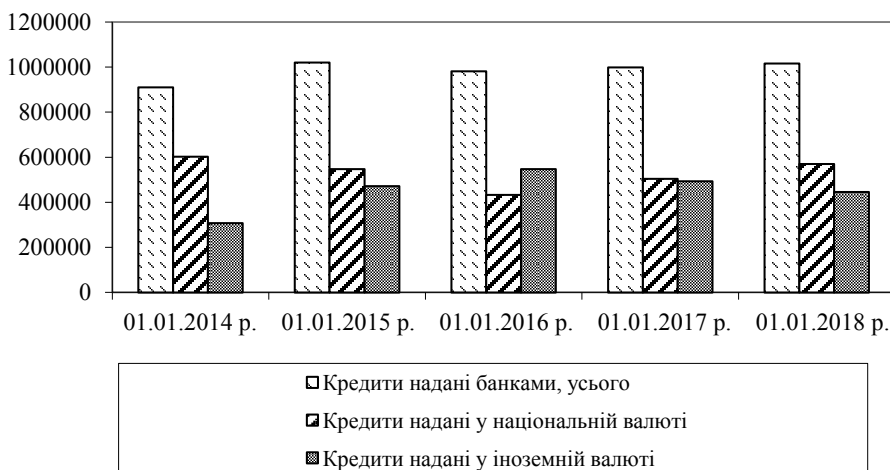

Рис. 1. Кредити, надані банками України, млн. грн.

Джерело: [1]

Таблиця 2

Відсоток непрацюючих банківських кредитів

	Назва банку	Банківська група	%	Непрацюючі кредити, тис грн
1	ПАТ "БТА Банк"	Банк іноземних банківських груп	98,63%	753983
2	ПАТ "ВТБ БАНК"	Банк іноземних банківських груп (Росія)	94,60%	20108232
3	АТ "БМ БАНК"	Банк іноземних банківських груп (Росія)	94,36%	2095905
4	ПАТ "АКБ "Траст-капітал"	Банк з приватним капіталом	88,90%	125562
5	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	Банк з державною часткою	86,69%	235555104
6	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	Банк іноземних банківських груп	84,54%	36516685
7	ПАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	Банк з приватним капіталом	80,89%	55850
8	ПАТ "Промінвестбанк"	Банк іноземних банківських груп (Росія)	76,65%	35445306
9	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	Банк з приватним капіталом	72,76%	803570
10	ПАТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	Банк іноземних банківських груп	68,50%	611500
11	АТ "Укрексімбанк"	Банк з державною часткою	64,92%	83072616
12	АТ "ОЩАДБАНК"	Банк з державною часткою	64,38%	80235272
13	ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	Банк з приватним капіталом	62,46%	4091593
14	ПАТ "ВіЕс Банк"	Банк з приватним капіталом (Росія)	58,40%	1179665
15	ПАТ "СБЕРБАНК"	Банк іноземних банківських груп (Росія)	56,65%	32835471
16	АТ "Місто Банк"	Банк з приватним капіталом	54,53%	746337
17	ПАТ "ЮНЕКС БАНК" м. Київ	Банк з приватним капіталом	53,65%	276818
18	Полікомбанк	Банк з приватним капіталом	47,80%	169758
19	ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	Банк з приватним капіталом	47,25%	2257838
20	ПАТ "БАНК ФОРВАРД"	Банк іноземних банківських груп	46,70%	813759

Джерело: [6]

бізнес. Через це банки змушені кредитувати сумнівні проекти, які нібито гарантують більшу дохідність.

Ще однією причиною є проблема збитковості частини банків. Через значні обсяги відрахувань у резерви банківський сектор завершив 2017 рік зі збитком 24,4 млрд грн. Його сформува-ли в основному чотири банки, зокрема Приватбанк та два банки з державним російським капіталом. Кількість збиткових фінустанов скоротилася з 33 у 2016 році до 18 торік, а тих, які мають операційний збиток до відрахувань у резерви, – з 23 до 14 [4].

Зважаючи на це, подальші перегони за прибутком та за часткою ринку буде підштовхувати банки до ризикової діяльності та до погіршення їх кредитного портфелю.

Крім цього, у портфелі більшості банків є частка споживчого кредитування. За умов недостатнього росту української економіки та високого рівня інфляції перспективи повернення таких кредитів погіршуються. З іншого боку, для банків такі кредити є найпростішим способом заробити кошти і тому, за умов відсутності достатнього попиту зі сторони бізнесу, частка споживчих кредитів постійно зростає, хоч і не є поки що значною.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки дослідження, можна стверджувати, що вплив кредитної діяльності банків на економіку країни є безперечним. Без результативного використання потенціалу кредитних взаємовідносин і активізації вітчизняного кредитного ринку, подолання кризових явищ у національній економіці та сти-

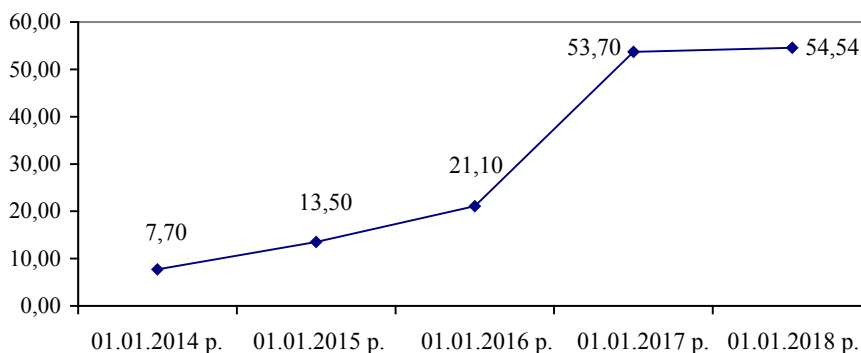

Рис. 2. Динаміка частки простроченої заборгованості в обсязі кредитного портфеля банків України, %

Джерело: [1]

мулювання економічного зростання в Україні неможливі. Протягом останніх років українські банківські установи не справлялися із завданням забезпечення ресурсами економіки країни.

Зважаючи на перелічені аспекти та недостатнє фінансове здоров'я ключових українських банків, необхідно: проводити глибокий моніторинг та аудит не тільки вкладених, але і виданих коштів; переймати досвід стійких іноземних банків з ризик менеджменту та управління кредитним портфелем; збільшувати ринкову частку іноземних банків задля забезпечення здорової конкуренції; імплементувати законодавчі удосконалення, що сприятимуть поліпшенню бізнес-клімату в Україні; підтримувати незалежність НБУ від політичних рішень.

Отже, нині, нагальною потребою є розробка заходів щодо стимулювання кредитних процесів в банківському секторі України. Саме в цьому напрямку автори і вбачають перспективи своїх подальших досліджень.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>.
2. Количество банков в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://index.minfin.com.ua/bank/stat/count.php>.
3. Солоділова К.В., Шафранова О.В. Сучасний стан кредитування в Україні / К.В. Солоділова, О.В. Шафранова // Молодий вчений. – 2017. – № 3(43). – С. 844-847.
4. Огляд банківського сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=37591358.
5. Блащук-Дев'яткіна Н.З. Аналіз кредитного портфеля банків в Україні / Блащук-Дев'яткіна Н.З. // Економіка, фінанси, право. – 2015. – № 2/1'2015. – С. 8-12.
6. Надійність та показники банківської системи України: драйвер росту чи тягар? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icps.com.ua/nadiynist-ta-pokaznyky-bankivskoyi-systemy-ukrayiny-drayver-rostu-chy-tyahar/>.
7. Петик Л.О. Капіталізація банківської системи України / Н.З. Блащук-Дев'яткіна, Л.О. Петик // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 4/1. – С. 12-15.

Блащук-Дев'яткіна Н.З., Петик Л.О., Ковальчук М.П.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ТЕНДЕНЦИИ КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ**Аннотация**

Исследованы основные тенденции развития отечественного кредитного рынка. В частности, рассмотрено влияние закрытия банков на кредитный потенциал банковского сектора, динамику объемов предоставленных кредитов. Установлено незначительное увеличение активов банков Украины. Определено, что ключевыми вызовами для банковского сектора остается высокая доля неработающих кредитов, вызванной сдерживанием НБУ инфляции, убыточностью части банков, долей потребительского кредитования. Учитывая перечисленные аспекты необходимо: проводить глубокий мониторинг и аудит не только вложенных, но и выданных средств; перенимать опыт устойчивых иностранных банков по риск менеджменту и управлению кредитным портфелем; увеличивать рыночную долю иностранных банков для обеспечения здоровой конкуренции; имплементировать законодательные усовершенствования, способствующие улучшению бизнес-климата в Украине; поддерживать независимость НБУ от политических решений.

Ключевые слова: кредитный рынок, банки, объемы кредитования, проблемы кредитного рынка.

Blashchuk-Deviatkina N.Z., Petyk L.O., Kovalchuk M.P.

Lviv National University named after Ivan Franko

TRENDS OF THE CREDIT MARKET OF UKRAINE**Summary**

The main tendencies of development of the domestic credit market are investigated. In particular, the effect of closing banks on the credit potential of the banking sector, dynamics of volumes of granted loans is considered. A slight increase in assets of banks of Ukraine is determined. It is determined that the key challenges for the banking sector are still the high share of non-performing loans which is caused by the NBU's containment of inflation, the loss-making part of banks and the share of consumer lending. To take into consideration the above aspects it is necessary: to conduct in-depth monitoring and audit of not only invested but also issued funds; take over the experience of resilient of foreign banks from the risk of managing and managing a loan portfolio; to increase the market share of foreign banks in order to ensure healthy competition; implement legislative improvements that will improve the business climate in Ukraine; to support the NBU's independence from political decisions.

Keywords: credit market, banks, lending, problems of the credit market.